

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10564905>

Фуркатов Фируз

Заместитель главного бухгалтера Международного университета туризма и культурного наследия “Шелковый путь”

Аннотация – В данной статье представлена подробная информация о методах повышения эффективности управления в международном туризме, внедрении международного опыта в туризме, стратегиях экономического управления туризмом, роли инноваций и технологий в формировании международной туристической индустрии.

Ключевые слова – развитие инфраструктуры, диверсификация, виртуальная и дополненная реальность, технология блокчейн, управление рисками.

Firuz Furkatov – “Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros xalqaro universiteti bosh hisobchi o‘rinbosari

Annotatsiya – Mazkur maqolada xalqaro turizmda boshqarish samaradorligini oshirishning usullari, turizmda xalqaro tajribalarni amaliyotga tatbiq etish, turizmni iqtisodiy boshqarishdagi strategiyalar, innovatsiyalar va texnologiyalarning xalqaro turizm industriyasini shakllantirishdagi roli haqida batafsil ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar – infratuzilmani rivojlantirish, diversifikatsiya qilish, virtual haqiqat va kengaytirilgan reallik, blokcheyn texnologiyasi, risklarni boshqarish.

Firuz Furkatov – Deputy of chief accountant of “Silk Road” International University of Tourism and Cultural Heritage

Abstract – This article provides detailed information on the methods of increasing the efficiency of management in international tourism, the implementation of international experiences in tourism, strategies in the economic management of tourism, the role of innovations and technologies in the formation of the international tourism industry.

Key words – infrastructure development, diversification, virtual reality and augmented reality, blockchain technology, risk management.

Bugungi kunga kelib turizm sohasini rivojlantirishda xalqaro tajribalardan foydalanish ko‘plab mamlakatlar uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Turizm sohasini rivojlantirishda sifat standartlari, hamkorlik, innovatsiya, ijodkorlik, turizm amaliyoti va tajribalari muhim hisoblanadi. Tajriba va ko‘nikmalarni tatbiq etish, sohalarni rivojlantirishda hamda samaradorlikni oshirishda menejment katta ahamiyatga ega.

Turizm ko‘plab mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida asosiy ahamiyatga ega. Turizmning iqtisodiy rivojlanishi uchun quyidagi ishlarni amalga oshirish muhim hisoblanadi:

- Yangi ish o'rinlarini yaratish – ishsizlik darajasini pasaytirish va turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi;

- Xorijiy valyuta tushumi manbalari va miqdorini kengaytirish – mamlakatning valyuta zaxiralarini ko'paytirishga katta hissa qo'shadi;

- Infratuzilmani rivojlantirish – aeroportlar, yo'llar, mehmonxonalar, restoranlar va dam olish maskanlariga sarmoya kiritish;

- Madaniy merosni asrab-avaylash – urf-odat, an'ana va san'atni saqlash va mahalliy o'ziga xoslikni saqlashga yordam beradi ;

- Mintaqaviy rivojlanish – investitsiyalarni jalb qilish hamda kichik biznes va tadbirkorlik uchun imkoniyatlar yaratish orqali qishloq joylarda iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi;

- Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish – muqobil daromad manbasini taqdim etadi va o'zgaruvchan tarmoqlarga qaramlikni kamaytirishga olib keladi.

Mintaqaviy turizm resurslarini rivojlantirishda mamlakatning iqtisodiy mintaqa doirasida o'z ixtisoslashuvi mavjud bo'lib, u o'z mintaqasida o'z mahsulotlarini nafaqat o'z ehtiyojlarini qondiradigan, balki mamlakatning boshqa mintaqalarining ehtiyojlarini qondiradigan va hatto ayrim hollarda boshqa mamlakatlarga eksport qiluvchi mahsulotlarning o'ziga xos turlarini jamlaydi. "...mintaqalarni jadal iqtisodiy rivojlantirish, shu jumladan, ularning tabiiy, iqtisodiy va inson salohiyatidan samarali foydalanish, qurilishi tugallanmagan obyektlardan, foydalanilmayotgan ishlab chiqarish va yer maydonlaridan oqilona foydalanish, mahalliy budjetlarning daromad qismi va mintaqaning eksport imkoniyatlarini kengaytirish, joylarda zamonaviy bozor infratuzilmasini tashkil etish, xizmat ko'rsatish, turizm sohalarini rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlariga amaliy yordam ko'rsatish hamda yangi ish o'rinlarini yaratish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga doir ustuvor chora- tadbirlar to'g'risida"gi 2017-yil 8-avgust, PQ-3182-sonli qarorida o'z aksini topgan. [1]

Turizmni iqtisodiy boshqarish turizmdan maksimal iqtisodiy foyda olish va uning salbiy ta'sirini kamaytirishga qaratilgan turli strategiya va amaliyotlarni o'z ichiga oladi. Turizmni samarali iqtisodiy boshqarish iqtisodiy o'sishni ijtimoiy va ekologik omillar bilan muvozanatlashtiradigan yaxlit yondashuvni o'z ichiga oladi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali yo'nalishlar turizmning iqtisodiy afzalliklarini muqobillashtirishi va uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashi mumkin.

Turizmni iqtisodiy boshqarish sohasida boshqaruv ta'sirining mohiyati turistik faoliyatdagi xarajatlarni imkon darajasida kamaytirishdan iborat. Turizm sohasida iste'mol turistlarning talabini qondirish uchun zarur tovarlar va xizmatlarning qiymati bilan aniqlanadi. Shunday qilib, xarajatlar turistning safarga tayyorgarlik, safar chog'ida va safar manzilida bo'lgan paytidagi xarajatlarning umumiy yig'indisi sifatida hisoblanadi. Turistik sayohat uchun xarajatlar miqdorini belgilash uchun biz quyidagilarni aniqlaymiz:

- safarlar tezligi. Bu ko'rsatkich kishi ma'lum vaqt davomida o'rtacha necha marta safarga chiqishini ko'rsatadi:[2]

SS SS - safarlar soni;

ST= -----, bunda ST - safarlar tezligi;

V V - vaqt.

- safarlar jadalligi. Bu ko'rsatkich aholining qaysi qismi yil davomida turistik xizmatdan foydalanganligini ko'rsatadi:

TS TS - turistlar soni;

SJ = ----- , bunda SJ - safarlar jadalligi;

AS AS - aholi soni.

Turistik xarajatlarning barcha bo'limlarini iqtisodiy tahlil qilish turizm samaradorligini aniqlashning eng muhim turlaridan biri hisoblanadi. Turizmni iqtisodiy boshqarish amaliyotida xarajatlarning 7 asosiy bo'limi mavjud:

- kompleks safarlar;
- turistlarni joylashtirish;
- oziq-ovqat va ichimliklar;
- transport;
- dam olish, madaniy va sport faoliyati turlari;
- do'konlarga borish;
- boshqa xarajatlar. [3]

Innovatsiyalar va texnologiyalar xalqaro turizm industriyasini shakllantirishda muhim rol o'ynamoqda. Ular sayyohlarni rejalashtirish, kitob qilish, taassurot va sayohatlaridan madaniy hordiq olish usullarini o'zgartirmoqda. Xalqaro turizmdagi asosiy innovatsiyalar va texnologiyalardan ba'zilarini keltirib o'tamiz: [4]

1. Onlayn bron qilish (oldindan band qilish) platformalari – Onlayn sayyohlik agentliklari va bron qilish platformalarining o'sishi sayohatchilarga parvozlar, turar joylar va tadbirlarni tadqiq qilish va bron qilishni osonlashtirdi. Bu shaffoflik, narxlarni taqqoslash va sayohatchilar uchun qulaylikni oshirishga olib keladi.

2. Mobil ilovalar – sayohat tajribasida inqilob qildi, kun tartibida ma'lumot, navigatsiya vositalari, til tarjimai va moslashtirilgan tavsiyalarga kirishni ta'minladi. Ilovalar shuningdek, sayohatchilarga bron qilishlarni boshqarish va raqamli tarzda ishlarini rejalashtirish imkonini beradi.

3. Virtual haqiqat va kengaytirilgan reallik texnologiyalari – sayohatchilarga hayajonli tajribalarni taqdim etish ularga bron qilishdan oldin yo'nalishlar, turar joylar va diqqatga sazovor joylarni virtual o'rganish imkonini beradi.

4. Ma'lumotlar va tahlillar – turizm biznesi sayohatchilarning xatti-harakati, afzalliklari va tendentsiyalari haqida ma'lumot olish uchun katta ma'lumotlar marketing harakatlarini shaxsiylashtirish, narx strategiyasini muqobillashtirish va umumiy mijozlar taassurotlarini yaxshilash uchun ishlatiladi.

5. Sun'iy intellekt – turli ijtimoiy tarmoqlardagi kanallarda mijozlarga xizmat ko'rsatish, tavsiyalar va sayohatchilar ehtiyojlarini taxmin qilish va tezkor samaradorlikni oshirish uchun taxminiy tahlillar uchun qo'llaniladi.

6. Blokcheyn texnologiyasi – to'lovlar, identifikatorni tekshirish va ishonchli dasturlar kabi sohalarda xavfsizlik va shaffoflikni oshirish salohiyati uchun o'rganilmoqda.

7. Turli sohalardagi internet qurilmalari – aqlli mehmonxona xonalarini yaratish, mehmonlar taassurotlarini yaxshilash va turizm sanoatidagi aktivlarni kuzatish uchun foydalanilmoqda.

8. Barqaror texnologiyalar – turizmdagi innovatsiyalar sayohatning atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirishga qaratilgan ekologik toza turar joy, energiya tejaydigan transport va chiqindilarni kamaytirish texnologiyalarini o'z ichiga oladi.

9. Raqamli marketing va ijtimoiy media platformalari – reklama, ta'sir etuvchi hamkorlik va turistik tajribalarni ilgari surish uchun foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontentga imkon berdi.

10. Qulay yo'nalishlar konsepsiyasi – infratuzilmani, harakatchanlikni, xavfsizlikni va maqsad doirasida tashrif buyuruvchilarga taassurotlarga boy qilish uchun texnologiya integratsiyasini o'z ichiga oladi.

11. Kontaktsiz texnologiya: COVID-19 pandemiyasidan keyin kontaktsiz to'lov tizimlari, raqamli ro'yxatdan o'tish va sensorsiz xizmatlarni joriy qilish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xalqaro turizmda boshqaruv samaradorligini oshirish uslublarini muqibillashtiradigan, ichki va tashqi turizmni barqaror o'sishni ta'minlaydigan strategiya va amaliyotlarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Samaradorlikni oshirishda quyidagilar asosiy usullar hisoblanadi:

[5]

- Xizmat ko'rsatishda yangi texnologiyalarni joriy qilish;
- Kadrlar malakasini oshirish;
- Strategik hamkorlik qilish;
- Barqaror amaliyotlarni tashkil qilish;
- Mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish;
- Tovar va xizmatlar yetkazib berish zanjirini samarali boshqarish;
- Risklarni boshqarish;
- Sifat nazorati va standartlar;
- Bozorni o'rganish va tahlil qilish;
- Raqamli marketing va elektron platformalarni ko'paytirish;
- Innovatsiya va o'zgaruvchan talablarga moslashish.

Ushbu usullarni amalga oshirish orqali xalqaro turizm menejmenti samaradorlikni oshirishi, mijozlarning talab va ehtiyojlarini qondirishi hamda sanoatning barqaror o'sishiga katta hissa qo'shadi.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro tajribalar atrof-muhitni muhofaza qilish, madaniyatni saqlash va jamoatchilik ishtirokini targ'ib qiladi. Barqaror turizm amaliyotlarini joriy qilish

nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilishga hissa qo'shadi, balki sayohatchilar uchun taassurotlarga boy bo'lishini ta'minlaydi. Bu chiqindilarni kamaytirish, resurslarni tejash va mahalliy hamjamiyatlarni qo'llab-quvvatlaydi. Mintaqaviy turizm resurslarini rivojlantirishda xalqaro tajribadan foydalanish turli xil takliflar, takomillashtirilgan marketing strategiyalari, takomillashtirilgan infratuzilma, madaniy almashinuv, innovatsiyalar, sifat standartlari va barqaror turizm amaliyotiga olib kelishi mumkin. Bu xalqaro miqyosda mintaqaviy turizmning o'sishi va raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Undan tashqari, innovatsiyalar va texnologiyalar samaradorlik, shaxsiylashtirish, barqarorlik va umumiy sayohatchilar tajribasini yaxshilash orqali xalqaro turizm landshaftini qayta shakllantiradi. Ushbu yutuqlarni qo'llash yo'nalishlar va korxonalar tez rivojlanayotgan sanoatda raqobatbardosh bo'lib qolishiga yordam beradi. Umuman olganda, turizmning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati uning daromad keltirish, bandlik yaratish va investitsiyalarni jalb qilish, shu bilan birga madaniyatni saqlash va mintaqaviy rivojlanishga hissa qo'shishdan iboratdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga doir ustuvor chora-tadbirlar to'g'risida"gi 08.08.2017-y, PQ-3182.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm tarmog'ini jadal rivojlantirishga oid chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4095, 2019-y.
3. Жукова М.Ж. "Менеджмент в туристическом бизнесе" Moskva 2005.
4. Kadirov M.A., Askarova M.T., Axmediyeva A.T. "Mintaqaviy rivojlanish strategiyasi" Toshkent 2021.
5. Aliyeva M.T., Norchayev A.N. "Turizm menejmenti" Toshkent 2007.
6. Karshiyev A.A. "Hududlarda turizm sohasini rivojlantirishda strategik maqsadlarni belgilashning tashkiliy usullari" E-Jurnal 2/2023 mart-aprel.